

res. Patriarkatet i det ældre samfund sørgede for et socialt komplementerende kønsrollemønster, der mht. kvinden betød husbond- og børnepasning, som lægerne så biologiserede i en tid, hvor industrialismen ellers trak grænsepælene op for kønnene. Staten havde stadig brug for denne komplementerende kvindeopfattelse (staten var jo mandestyret og havde intet behov for »offentliggjorte« kvinder). Da arbejdsmarkedet i 1960'erne fik brug for kvinderne, gik der politik i kvindespørgsmålet, hvor efterkrigsdøtrene trak kvinden ud af privatsfæren. – Jeg har altid haft lidt svært ved at opfatte kvindeligheden og kønsroller i forbindelse med fordelingen af arbejdet i de ældre samfund som et socialt spørgsmål. Jeg vil mene, hvor forrædderisk det end lyder, at det ligesåvel var biologisk bestemt. Hvordan vil man ellers forklare, at man nu i mange efterkrigsdøtres hjem, hvor der ikke køres efter millimeterdemokrati, men hvor begge parter forlængst er emanciperet, arbejder i princippet stort set med den samme traditionelle rollefordeling – den er nu engang det mest praktiske. Der er selvfølgelig den forskel, at hjemmearbejdet før alene tilfældt konen, mens det nu bliver gjort efter de mest praktiske forhold, med de skønne grænseoverskridninger ved f.eks. børneopdragelsen.

Det er svært på få linjer at skulle anmelde dette så vidtfavnende værk, som prøver at historisere så meget som overhovedet muligt af kvindekønnets mangeartede forhold: fra emner som krop, husmoder, moder til børnehaver, legetøj og meget mere. Mange af emnerne er ikke blevet behandlet før eller kun på en helt anden måde. Meget er altså pionerarbejde og kan derfor indimellem godt bære lidt præg af dilettantisme eller hastværk. Når Bente Rosenbeck for eksempel gennemgår den ikke – hjemlige børnepasningshistorie, så

nævner hun ikke det 19. århundredes småbørnsskoler, hvor ældre enlige kvinder faktisk passede (2) 4-8 årige børn og gav dem præliminær undervisning.

Alt i alt synes jeg, at det er imponerende, hvad Bente Rosenbeck har formået at sammentænke og historicere. Som jeg sagde indledningsvis, er det en fascinerende, grænseoverskridende og oprørende bog, kun det sidste står vist for min egen regning, da jeg som faghistoriker med ikke helt så stærke feministiske briller langt fra er enig med forfatteren – som det nok er fremgået. – Så savner jeg også et afsnit om »efterkrigsdøtrene« døtre, der nu står med studenterhuer og tager stilling til deres (for)mødres bedrifter og har deres egne mål og ønsker.

Gerda Bonderup

Johanne Maria Jensen (red.): *Da kvindesagen dukkede op. Kvinden og Samfundet 1885-1930.* (April, 1987). 208 s., ill. 168,- kr.

Bogen er et lidt forsinket festskrift til 100-års jubilæet for Dansk Kvindesamfundets blad »Kvinden og Samfundet«. Det er det eneste kvindeblad i verden, der siden 1885 er udkommet uafbrudt og med samme titel. Redaktøren, som er cand. comm., havde til 100 års jubilæet i 1985 lavet en udstilling, og har nu samlet tingene dvs. mest artikler og annoncer fra bladene. Desværre har man ikke gjort rede for udgiverprincipperne.

J. M. J. har kædet mange forskellige artikler sammen både ved at ordne dem under fire hovedemner og ved at knytte kommenterende tekst til. Emnerne er de mest brændende i kvindesagens historie, nemlig kvinders valgret, kvinders erhverv, familie og moderskab samt kønsroller og seksualitet. Artikler-

ne er naturligt nok ordnet kronologisk under hvert emne. Mange fine billeder og tegninger gør dem endnu mere illustrative. Den sammenknyttende tekst prøver så at trække hovedlinjerne op, som under hele perioden og stadigvæk er baseret på den polariserede holdning: skal kvindens arbejde og livsform ligestilles med mandens eller opfattes som komplementerende og dermed ligeværdige.

Gerda Bonderup

Adda Hilden: *Skal jeg sætte min datter i skole? Pigeopdragelse i 1800-tallets midte.* (Modtryk, 1987). 96 s. ill. 95,- kr.

Denne lille bogs kerne er en pjecce med samme titel affattet af digteren, forfatteren, samfundsdebattøren og tidskriftredaktøren Athalie Schwartz. Svaret på pjecens spørgsmål er »ja«. Adda Hilden, der er forskningsstipendiat ved Danmarks Lærerhøjskole, vil med denne genudgivelse »belyse en pigesocialisationstradition, der var meget langlivet, og som vel kan tænkes at ligge bag mange pigers opdragelse langt ind i dette århundrede« (s. 5).

Adda Hildens målgruppe er primært gymnasie- og HF-studerende. Derfor har hun indledt bogen med et kort rids over dansk skolehistorie fra reformationen til dette århundrede. Derefter følger en lille biografi af Athalie Schwarz. Kernen er som sagt selve pjecen, og bogen afsluttes med en kommenteret bibliografi, der er tredelt: Athalie Schwarz' egne værker, samtidens større debatindlæg og til sidst bøger om A.S. Usædvanligt og for en provinsbo forbavsende er, at bibliografien udover de almindelige oplysninger også indeholder katalogsignaturen fra Det kongelige Biblioteks seddelregistratur.

Meget nyttigt for målgruppen er bogens introducerende del, den har dog den ulempe, at Adda Hilden for at få alle facetter med tit sætter kronologien ud af kraft. Da det drejer sig om mange små og forskellige emner, medfører det et noget kalejdoskopisk indtryk. Også har der desværre indsneget sig nogle unøjagtigheder, som s. 25 »Efter 1859... fik almuelærerinder ret til at bestyre borgerpigeskoler...«. Vel er dette rigtigt, men det epokegørende er jo, at man først med 1859-loven overhovedet tillod kvinder at blive uddannet som almueskolelærerinde.

Afsnittet om Athalie Schwartz er meget fint og åbner læserens øjne for hendes hovedproblem: at hun nemlig på den ene side var imod den borgerlige norm for piger – renlighed, kyskhed, underdanighed osv. – som skuespillerinden J. L. Heiberg bl.a. gjorde sig til talskvinde for. Og at Athalie Schwartz på den anden side også var imod kvindeemancipationen i den form, som datidens kvindeforkæmpere med Nathalie Zahle og Mathilde Fibiger i spidsen gav udtryk for. Dette dilemma er også A. Schwartz' pjeces hovedproblem, og læseren bliver med en gennemkommenteret udgave gjort fortrolig med svaret: man skal under alle omstændigheder sætte sin pige – selv i en middelmådig skole, hvis ikke andet findes – for at give hende nogle boglige kundskaber. For på den måde opdrages piggen både til en samfundsnyttig og selvstændigt tænkende borger og, da hun i hjemmet lærer af sin moder, til en for sin senere gemal hengiven hustru. – Dermed har A. S. gjort sig til modstander af de fleste, men hendes ideer fik betydning for senere skolereformer.

Adda Hildens lille bog vil sikkert vække de (kvindelige) elevs interesse, og de mange – for mig at se lidt utidige – hits til vores samfunds man-